

**Тема: Активні й пасивні дієприкметники. Творення активних
дієприкметників теперішнього й минулого часу**

Мета: поглибити знання учнів про дієприкметники, пояснити відмінність між активними й пасивними дієприкметниками, формувати вміння розрізняти активні й пасивні дієприкметники, утворювати активні дієприкметники теперішнього і минулого часу; розвивати творчі вміння використовувати активні й пасивні дієприкметники у власних висловлюваннях; виховувати позитивне ставлення до української мови та народної культури, викликати інтерес до їх вивчення, стимулювати бажання досліджувати мовні явища.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Сьогодні ми знову вирушимо в пізнавальну мандрівку у дивовижну країну Дієприкметниковію. Українці, вирушаючи в далеку дорогу, на згадку про дім беруть із собою обереги-символи, талісмани, які допомагають у тяжку хвилину.

Серед цих оберегів – калина, тополя, хліб, лелека, барвінок, сорочка, пісня, рушник ... Тож нехай ці обереги допоможуть нам у нашій подорожі.

II. Актуалізація опорних знань.

Сьогоднішня мандрівка буде присвячена останньому осінньому місяцю – листопаду. А чи знаєте ви, що походить назва листопад із давньої слов'янської мови. Листопад на Україні не завжди збігається з періодом падолисту. Ще за Київської Русі останній місяць осені називався «груднем», а сучасний грудень – «студнем». У давні часи в різних місцевостях України побутували різні назви: «напівзимник», «ворота зими», «листопадень», «падолист», «грудкотрус» тощо.

Дати відповіді на питання

- 1 – Що називається дієприкметником?
- 2 – Які граматичні ознаки у дієприкметника від дієслова?
- 3 – Що спільного у дієприкметника і прикметника?
- 4 – Синтаксична роль дієприкметника.
- 5 – Наведіть приклади дієприкметників.
- 6 – Визначте граматичні ознаки дієприкметника усміхнений.

1. Орфографічна хвилинка.

Словниковий диктант «Проїдіть крізь сито». Запишіть слова у дві колонки: в першу – з м'яким знаком, у другу – з апострофом.

Мудрець, сильний, чотирьох, різьбяр, яблуньці, м'язи, ад'ютант, бренькіт, тім'я, учительці, міжгір'я, людськість, пів'яблука, торф'яний.

III. Повідомлення теми, мети уроку та очікуваних результатів.

IV. Вивчення нового матеріалу.

З початком листопада для хліборобів наставала пора відносного відпочинку. Зібрано врожай, зроблено припаси для тварин, спочиває примерзла нива, а отже можна зібратися в гурт, повеселитися, поспівати. Під цю пору вже справляли весілля, юнаки й дівчата сходилися на вечорниці та досвітки, влаштовували всілякі забави. Про листопад український народ говорив: «Листопад вересню онук, жовтню син, а зимі рідний брат. В листопаді на колесах виїзди, а полоз на віз клади. Хоч скільки б випало снігу в листопаді, але відлиги його зженуть». З листопадом пов'язано багато народних прикмет.

Листопад вересню онук, жовтню син, а зимі рідний брат.

В листопаді на колесах виїзди, а полоз на віз клади.

Хоч скільки б випало снігу в листопаді, але відлиги його зженуть.

Яка погода в листопаді – така і в квітні.

1. Робота в зошиті

2. Запишіть речення, вкажіть в них дієприкметники. Який з дієприкметників вказує на ознаку предмета, що сам виконує певну дію, який – на ознаку предмета, з яким виконує певну дію інший предмет.

Вгорі цвіте блакить, усіяна хмарками.

А дрімаючій смереці лісова пожежа сниться.

Пливе здаля пора осінніх гроз, барвішають палаючі узлісся.

Руді стежки роз'їдені дощами.

3. Навчаючись – учу!

Користуючись схемою, розкажіть про активні та пасивні дієприкметники.

V. Усвідомлення здобутих знань у процесі практичної роботи.

1. Впізнай мене.

Прочитайте. Визначте словосполучення, що містять активні дієприкметники, та словосполучення з пасивними дієприкметниками. Поясніть, як ви їх розпізнаєте. Запишіть у дві колонки.

Опале листя, омріяна подорож, завмираючий звук, сяюча усмішка, загублений олівець.

2.Творче конструювання.

У подані словосполучення вставте слова, які позначають того, хто виконує дію. Які це будуть дієприкметники?

Виготовлена (майстром) деталь; розлите молоко; посіяне поле;
заквітчане волосся; загорнутий у папір; куплений костюм.

3.Ми – дослідники!

Дослідіть ланцюжок «народження активного дієприкметника теперішнього стану».

Працюють + юч = працюючий

В'януть + уч = в'янучий

Лежать + ач = лежачий

Свистять + яч = свистячий

Висновок: активні дієприкметники теперішнього утворюються від основи дієслова теперішнього часу за допомогою суфіксів –уч-, -юч-, -ач-, -яч-.

До дієслівної основи дієслів I дієвідміни теперішнього часу додаються суфікси –уч-, -юч-.

До дієслівної основи дієслів II дієвідміни теперішнього часу додаються суфікси –ач-, –яч-.

VI. Підведення підсумків уроку.

VII. Домашнє завдання.

1.Архітектори слова.

Від поданих дієслів утворити активні дієприкметники теперішнього часу.

Червоніти, спати, плакати, дрижати, діяти, лежати.

Коментар Традиційно дієприкметників на -уч- (-юч-), -ач- (-яч-) в українській мові небагато. Це пояснюється тим, що під впливом розмовного мовлення вони замінюються дієсловами: працююча жінка — жінка, яка працює; танцюючі пари — пари, які танцюють.

Неправильно

Відстаючий учень.

Відпочиваючий чоловік.

Подорожуючий юнак.

Хвилюючі слова.

Правильно

Той, котрий відстає.

Той, хто відпочиває.

Той, котрий подорожує.

Слова, що хвилюють

2. Від дієслів утворити активні дієприкметники минулого часу (письмово).

Почорніти, змарніти, обгоріти, змокнути, згоріти, зів'янути, дозріти.